

10. De doctrina Molinae.

Georgius Albertini, O. P., qui theologiam et Romae et Patavii insigni cum laude docuit, dum haec studia prosequitur, in eandem, quam nos supra explicavimus, sententiam adductus est, ut ante hanc controversiam exeunte sexto decimo saeculo excitatam non minus utramque scholam et Thomistarum et Scotistarum quam Augustinum atque Thomam „abhorruisse a decretis antecedentibus et praedeterminantibus“¹ existimaret; idem deinceps et acriter defendit nec ullis conviciis deterritus unquam omisit. Illud quomodo evenerit, epistola tertia ad Dominicum Pellegrinum, suum in religione socium, in hunc modum ipse narrat (p. 1. §. 2):

„At scire te volo (etsi hoc minimum sit), quando, cur, quomodo a Commendatoribus tuis meisque defecerim. Romae cum essem anno 1787., dialogum elaboravi iuxta doctrinam per manus nobis traditam, cui titulus: *Il Molinismo*. Ea fabula mirifice placuit pluribus, nec quisquam fuit, qui excessisse me aut vera in omnibus non dixisse putaret: ex quo evidentissime patet, eadem sensa de Molinismo a Bannesio per manus tradita etiam apud sapientissimos illos nulla varietate obtinere. Forte fortuna accidit, sic Deo potius disponente (ne in Propaganda et hic [Patavii] falsa docerem), ut Molinae Concordiam Edit. Ulyssip. a. 1588., quae omnium prior fuit, invenirem. Gaudio magno repletus sum, quia editiones caeteras pluribus in locis nonnihil a Iesu ita immutatas audieram, quo Auctoris sui errores aut minuerent aut cautius celarent. Itaque avidissime legere eam coepi. Quid vero tum? Mirari ac identidem clamare: *Malum! Quas nugae de homine isto dixerunt mihi? Peream, si quid est in verbis eius, quod cum doctrina per manus mihi tradita cohaereat!* Ut assolet cum quis deceptum se ab uno putat, ut eidem minime fidat, dubitare coepi, an vere Sanctorum Augustini et Thomae etiam doctrina illa sit, quae mihi ab iis per manus tradita fuerat, eaque dubi-

¹ In *Acrosses theol. dogmatico-morales scholia* II. 119, n. 37.

tatio in eam me sententiam coniecit, de qua in superiori Epistola locuti sumus.“

Atque ita ille diversa et de Molina et de hac tota controversia existimare coepit. Nec vero dubitamus, quin idem contingere necesse sit, si quis praeiudicatis adversus Molinam opinionibus omissis aequo iudicio tanti theologi verba ipse examinaverit. Quod quidem negligi certe non oportet, quum magna controversia de eius doctrina acta sit; quare quid ipse docuerit, praeter cetera videndum est.

Bañez ab efficientia voluntatis Divinae initium disputandi duxerat, contra omnino Molina. Hic libertatem primum humani arbitrii consideravit. Recte quidem. Quanto enim obscurior quaestio est, tanto magis est rationi consentaneum, ab iis, quae notiora sunt, proficisci. Notior autem nobis sine dubio humanae est natura libertatis quam ratio efficientiae Divinae. Atque etiam certum est gratia perfici libertatem; iam vero prius de eo, quod perficiendum est, tractari convenit, quam de ipsa perfectione, praesertim quum gratiae motiones ad libertatem arbitrii prorsus se applicent atque accommodent. Itaque recte Molina, quod quidem ante illum Caietanus proposuerat¹, opus illud laudatissimum² ab hominis libertate orditur. Et prima quidem disputatione errores enumerat de Dei praescientia et de libertate humana, altera deinceps hanc ipsam definit atque explicat. Cuius sententiam ita adumbrabimus, ut nihil afferamus, quod non ad universam eius doctrinam intelligendam necessarium esse videatur.

Definitionem *libertatis* tradit tum pervulgatam, quam et Dominicus Sotus, clarissimus ille doctor Ordinis Praedicatorum, et Tapperus, cancellarius Lovaniensis, ut veram atque certam posuerant. Si libertas intelligatur ea, quae sit necessitati opposita, eum docet libere agere, et „positis omnibus requisitis ad agendum possit agere et non agere, aut ita agere unum, ut contrarium etiam agere possit.“ Quae libertas „formaliter est in voluntate praevio iudicio rationis. Agens liberum distinguitur contra

¹ In I. q. 22. art. 4. ad finem: „Optimum atque salubre consilium est, in hac re inchoare ab his, quae certo scimus et experimur in nobis, sc. quod omnia, quae sub libero arbitrio nostro continentur, evitabilia a nobis sunt et propterea digni sumus poena vel praemio.“

² „Liberi arbitrii cum gratiae donis, divina praescientia, providentia, praedestinatione et reprobatione concordia“ Editionem sequimur Antwerpensem anni 1595., cui aliqua ab ipso auctore addita sunt, quaeque a prima illa aliqua identidem verborum differentia, non rebus et sententiis discrepat.

agens naturale, in cuius potestate non est agere et non agere, sed positis omnibus requisitis ad agendum necessario agit, et ita agit unum, ut non possit contrarium efficere.¹

Ratione autem libertatis quatuor possunt quasi status naturae humanae distingui: primus naturalis, qui nunquam fuit, sine peccato et sine gratia, ad innocentiae, in quo primus parens a Deo constitutus est, tertius hominis per Adamum lapsi ante gratiam recuperatam, quartus reparati per Christum ordinis. Est autem homo nunc quoque et in naturalibus atque malis et in supernaturalibus actionibus ita liber, ut etiam praesente gratiae praevenientis motu in ipsius sit potestate „cooperari aut non cooperari cum auxilio divino vel etiam elicere actum repugnantem.“²

Deinde³ quaerit, quid homo possit aut non possit viribus naturae, et quomodo naturae actio ad ordinem supernaturalem referatur. Id ut recte perscipiatur, tenendum est, supernaturale ab eo intelligi severe, ut et 1. naturae tum humanae tum omnino creatae, etiam angelicae, vires superet, et 2. a Deo non ut „a communi omnium bonorum auctore, sed tamquam a partiuari causa per se ipsum immediate vel per supernaturalem habitum ab ipso infusum“ efficiatur⁴, et 3. non sola origine sit supernaturale, sed suapte essentialis⁵. Itaque negat, quod a magnis theologis catholicis⁶ sine dubitatione admittitur, affectiones actusque voluntatis e supernaturali illustratione vel cognitione intellectus nulla nova accedente gratia perfectos esse supernaturales⁷, duplicemque dicit ad actum fidei producendum operari habitum, et intellectus et voluntatis. Porro negat id, quod Victoria et Sotus, O. Praed., docuerant, eam contritionem, quae habitus fidei et spei consequens et ad sacramentum poenitentiae ordinata, partiuari, sed non supernaturali auxilio divino excitetur, ad sacramentum recipiendum rite praeparare. Immo vero negat „in actibus fidei, spei et caritatis dari aliquid, quod sit naturale, et aliquid, quod sit supernaturale, sed totum actum esse supernaturalem quoad genus et differentiam.“⁸ Essentialia igitur differunt a similibus actibus ordinis naturalis, fidei, caritatis, contritionis. Nulla in iis realitas aut formalitas est, quin sit supernaturalis, nec in solis actuum terminis, sed ne in ipso quidem voluntatis influxu⁹. Neque vero a causis naturalibus divelluntur; sunt enim actus

¹ Disp. 2. in q. 14. art. 13. ² Disp. 3. ³ Disp. 4. ss.

⁴ Disp. 33. p. 138. ⁵ Disp. 38. p. 159. ⁶ Volui a Tappero et Petavio.

⁷ Disp. 14. p. 57. ⁸ Disp. 38. p. 155.

animi vitales, ex ipsius natura ac facultatibus naturalibus eliciti, ad eosque efficiendos aliae quoque causae naturales accesserunt; atque hoc plurimum valet ad intelligendum supernaturale, quo non tollitur, sed perficitur natura. Ita Molina rectissime docet, quamquam non semper optime loquitur, ut quum quasdam causas dicit „naturaliter influere“ vel arbitrium „cooperari gratiae per vim naturalem.“¹ Nihilominus iniuria accusatur de doctrina semi-pelagiana; declarat enim omnis eius loquendi ratio, necessitatem indicari connexionis vitalium actuum supernaturalium cum facultatibus naturalibus, unde proficiscuntur, non vero vel realitatem vel modum naturalem tribui actibus supernaturalibus. Horum enim et terminus et ipsa origo ac tamquam processus e facultate prorsus supernaturalis est, sed totus a Deo et totus ab homine efficitur². Distinguit autem Molina, Tapperum secutus, quid de huiusmodi actu praedicandum sit, quatenus a Deo efficiatur, et

¹ Quaest. 23. art. 4. et 5. disp. 1. membr. 6. p. 329.

² Q. 14. a. 13. disp. 12. et 38. et q. 23. art. 4. et 5. disp. 1. membr. 6. p. 40., 328. et 329. Declarat autem planissime q. 14. a. 13. disp. 40. p. 168., voluntatem actus supernaturalis non naturaliter, sed supernaturaliter efficere. Atque ipso illo loco, quo illud posuerat, *arbitrium per vim naturalem cooperari* (p. 329), idem repetit atque affirmat, nihil esse in motu voluntatis, quod non sit supernaturale, et a Deo dari gratiam, qua excitata et adita voluntas consentiat. Quod etiamsi non omnino perspicue dixisset, dixerat tamen in libri principio (p. 42.) atque protestatus erat, quotiescunque de efficientia voluntatis loqueretur eamque per se solam consideraret, intelligendum tamen esse, vim illam totam ac primarie a Deo derivari. In illis autem verbis, de quibus quaerimus, *praeiustione* facta, voluntatis efficientiam considerat, non ut haec a Deo, sed ut ab ipsa procedit, atque ita sane naturalis facultatis actus vitalis est, quemadmodum ipse ante descriperat (p. 155.): „Quare actio tota,“ inquit, „*ut praecise est a causis naturalibus* (et ut sic a nobis consideratur), est *influxus causarum naturalium*; ut vero a Deo supernaturaliter influente, est *influxus Dei*; solaeque proinde consideratione nostra cum fundamento in re distinguitur in ea actione influxus Dei ab influxu causarum secundarum.“ Nec aliter Billuart, quamvis acriter impugnet Molinam, loqui solet: „[Conversionem] voluntas creata operatur,“ inquit, „cum Deo ut causa secunda totalis *ex propria et innata virtute*“ (P. I. diss. 8. a. 4.), prorsus ut Molina, in quem actio Pelagianismi intenditur. E quo manifestum fit, quid ad celebre illud dilemma respondendum sit, quo inclusum esse P. Valentiam acta suppositicia et Serrii historia, ex illis derivata, tradiderunt: „Hic influxus particularis, peculiaris, partialis voluntatis *aut ab ipsa est aut a Deo*.“ Tertium est, quod pridem Molina saepissime posuerat: „*aut et a Deo et a voluntate*.“ Etiam cum S. Bonaventura omnibusque theologis catholicis gratiam movere consensum dicit dupliciter: 1. remoque, non ipsum actum attingens, sed facultatem, quam elevat, muniat, praemoveat; 2. ipsum cum voluntate producens

quid, quatenus ab homine eliciatur, docetque supernaturalem appellari, quod sit a Deo, liberum, quod sit ab homine. Sed haec duo discernens notat atque admonet, ne voluntas quidquam per sese ad actum conferre existimetur, quod idem non sit a Deo ac supernaturale. Dicit iterum ac tertio, quum de influxu loquitur voluntatis, simul intelligi gratiam, quae voluntatem excitet eique vires addat ipsumque voluntatis influxum constituat supernaturalem. Nihil tamen minus eiusmodi distinctionem ei vitio vertunt, nulla rationis probabilitate. Mentis, non rei distinctio est¹; negat enim et excludit, in ipso actu rationem naturalem a supernaturali secerni posse, quum sit totus essentia supernaturalis. Querit autem, quod ei nomen congruat, quatenus a Deo, et quod, quatenus ab homine sit. Quod si vitium esset, nec *humanum* quidem, quia ab homine est, nec *proprium* ac *suum* hominis actum appellare liceret: in quibus vocibus offenditur nemo. Quodsi liberum maxime proprie dicitur *suum* cuiusque, neminem moleste ferre oportebat, quod actum supernaturalem Molina docet liberum appellari, quatenus ab ipso homine proficiscatur. Longissime autem abfuit, ut libertatem humanam eiusque actionem ad causam primam referendam esse negaret. Nec magis illis verbis „actum esse supernaturalem, quod a Deo efficiatur“, intelligi vult, gratia actum tantum, non potentiam affici; hac enim ipsa ratione gratiam a concursu Divino naturali distinguit, quod illa *etiam* facultatem, hic *solum* actum afficiat. Docet Deum in intellectum et voluntatem infundere gratiam praevientem² atque habitibus supernaturalibus hominem quasi nova induere natura, ut ei *natu-*

actum liberum. Iesuitae negant, Neo-Thomistae aiunt (supra p. 18 ss.) priorem motionem ita recipi a voluntate, ut nihil in ea *modificet*; sed illi voluntatem gratia excitatam ita dicunt vel non cooperari omnino vel aut plus aut minus cooperari, ut tamen nihil persus in ipsius efficientia contineatur, quod non ex praeviente vi atque excitatione gratiae derivetur, sitque a Deo et praecognitum et decretum. Est igitur ille influxus voluntatis in actum liberum ex Iesuitarum doctrina non solius effectus voluntatis, sed *pariter* gratiae excitantis atque Dei. Id unum ambigitur, qua ratione gratia praemoveat, utrum physice praedeterminando voluntatem suae efficacia insuperabili consensum efficiendo, an ita excitando atque alliciendo, ut voluntas, prout voluerit, plus minusve cooperetur vel etiam resistat ac repugnet.

¹ Cf. locum superiore nota positum: „ut *praecise* est. .“

² „Concursus Dei generalis ad actus naturales non est concursus Dei in liberum arbitrium ut causa est illorum actuum, quasi prius suscepti in se eum motum eoque applicetur et potens reddatur ad influendum in actum, sed est influxus immediatus una cum libero arbitrio in actum: ad vero auxilium

rules fiant ipsi actus supernaturales¹. Deus gratia non solum actus potentiae naturalis roborat atque extollit, sed hanc ipsam potentiam elevat² et „principium efficiens actuum in liberum arbitrium immittit“³, ut sua ipsorum natura atque essentia, non solo modo efficiendi⁴ supernaturales sint, sitque imprimis omnis efficientia voluntatis supernaturalis.

Atque his finibus Molina supernaturale arcte circumscribit, id quod praetermittendum non fuit, ut ea, quae de viribus naturae et gratiae disputat, probe intelligerentur.

Potest homo lapsus sine gratia supernaturali opus honestum facere, „quod fini naturali hominis accommodatum atque comparatione illius sit vere bonum et virtutis opus, non tamen, quod fini supernaturali sit accommodatum, quodque comparatione illius sit bonum simpliciter ac virtutis opus dici queat.“ Nihil enim vel homo vel alia natura creata sine supernaturali gratia efficere potest, quod ullo modo vel ad gratiam praeparet ac disponat, vel supernaturali beatitudini sit *commensuratum*. Atque hoc de utraque hominis facultate, intellectu et voluntate, ita verum est, ut neutra ullam omnino suis viribus *commensationem* ad super-

gratiae praevientis, ea ex parte, qua gratia praeveniens est, est influxus Dei in liberum arbitrium, quo illud movet et excitat potensque reddit, ut eo pacto motum, tamquam habens iam in se ipso principium efficiens actuum supernaturalium, simul influendo ulterius eos producat“ (disp. 42. p. 172). „At vero si sit sermo de influxu illo, quo Deus in liberum arbitrium immittit gratiam praevientem, per quam illud movet ac invitat ad actum supernaturalem, talis influxus et motus Dei, qui gratiae praevientis, qua gratia praeveniens est, dicitur, natura et interdum etiam tempore antecedit concursum liberi arbitrii, idque adeo certum est, ut contrarium sit error in fide“ (l. c. p. 172.). E quibus locis, quibus addi duodeni possunt, apparet, quam falso dici soleat: secundum Molinianos essentiam vitalis actus in hoc esse, ut vis Divina praemovens principium vitale excludatur. „*Error in fide*“ est negare gratiam praeveniendo actum supernaturalem in voluntatem illabi, ut eam prius moveat sique actum liberum efficiat. Atque primi motus gratia praevientem excitati et vitales sunt et tales, ut solus Deus agat, principium autem creatum agatur et „velit, nolit patiatur“; *moveri igitur hoc ab illo manifestum est.*

¹ Disp. 38. p. 160.

² „Huic etiam [actui naturali] se inserit Deus illumque suo supernaturali influxu *non solum* acuit et incendit, sed etiam efficit supernaturalem“ (q. 14. art. 13. disp. 45. p. 185.). Sed hoc ipsum ut e superiore nota intelligitur et proxima quoque exponitur, ita fit, ut Deus „*excitando naturam*“ agat in potentias eiusque quasi semen inserat actionis supernaturalis, ad quam movet. Plura vide p. 222. n. 2.

³ L. c. disp. 29. ⁴ L. c. disp. 33. p. 159.

naturalem finem habere possit, sed solo Dei munere et subsidio accipiat. Amissa igitur ab Adamo dona supernaturalia recuperare nisi Christi meritis non possumus⁴.

Amplius autem quaerit Molina, quid homo naturae viribus cum generali concursu Divino possit, concluditque posse eum communi scholasticorum sententia actus naturalis ordinis similes supernaturalibus, velut amoris Dei et contritionis naturalis, elicere, neque tamen totam naturae legem diu servare nec efficaciter amare Deum super omnia, nec omnibus tentationibus diu resistere, etsi par sit singulis quoque tempore tentationibus superandis. *In quas scholasticorum sententias se non obscure propendere ipse significat* (p. 81). Ac tamen haec doctrina exposita et corroborata solutisque obiectionibus, *ad quorundam animos sedandos pacemque, quoad fieri possit, servandam*, aliam sententiam proponit et tantummodo faciliores actus ordinis naturalis, in quibus ne medioeris quidem sit difficultas, naturae viribus fieri posse concedit, atque adeo negat, hominem sine peculiari subsidio Divino proponere sibi posse non amplius graviter peccare. Cur illam communem scholasticorum doctrinam, gravibus nixam argumentis, ita *circumscribat*, rationem affert, quod haec sententia, *variis in provinciis communis censetur in scholis minusque tutum propter antiquos Patres et Concilia reputatur asserere illam scholasticorum* (p. 79). Atque hoc unum satis demonstrat, quam ille sollicitus fuerit, ne alios opinionibus minus severis offenderet.

Iam vero illud: „Facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam“ a multis aevi scholasticis acceptum de operibus naturaliter bonis interpretatur. Sed hic quoque doctrinam traditam circumscribendam censet. Dicit enim eam gratiam, quam Deus dono naturali naviter cooperantibus non recuset, esse *sufficientem* (p. 393.), quae, etsi saepe etiam torpentem voluntatem impellat, certe tamen excitet moveatque facientem vel facere conantem, quod in ipsa sit, ad obstacula removenda; sed quoniam nullum opus sit naturae viribus perfectum, quod ad ullam gratiam impetrandam per se valeat, ideo Deum, quando naturae munere recte utentibus non neget gratiam, ad eiusmodi liberalitatem exhibendam moveri intuitu Christi Domini, cum quo illam normam constituerit. Tenendum est autem *naturale et supernaturale* a Molina severius accipi, quam a plurimis illius sententiae adversariis. Nam, ut Lessius eius defendendi causa ostendit (de

⁴ Disp. 6, p. 19. 20.

gr. efficaci c. 10. p. 313 ss.), illam motionem, qua Deus animam ad servandam legem naturalem excitat, non dicit gratiam, nisi essentia supernaturalis sit; contra ex adversariis eius nonnulli, sententiam illam de cooperatione cum priore aliqua gratia interpretati, gratiam illam, quae etiam infidelibus negativis datur, vix quidquam aliud intelligunt nisi eiusmodi animae motionem. Sed ut ut res est, Molinae opinio nee Pelagiana nee Semipelagiana est, quum omnem, etiam remotam, naturalium operum cum gratia impetranda proportionem vel congruitatem neget.

Porro quaerit, quibus actibus recuperatio gratiae vel efficiatur vel praeparetur. Deus statuit, ut *fides ex auditu* esset. Iam quod homo audit concionem, species auditu naturaliter inmissas recipit, recordatur atque intelligit, supernaturale certe non est. Sed Deus ubi se his actibus naturalibus quasi interposuit⁴, omnem actionem acuit, iuvat *elevantque* naturam, mentem gratia praeveniente supernaturaliter illustrat, cognitionibus supernaturalibus imbuat, voluntatem illis fortasse iam excitatam per se ipsum etiam invitatur, iuvat, movet, actusque efficit omni naturae vi ac facultate superiores. Atque ita voluntas fit idonea, quae iuvante gratia

⁴ Vide p. 223. notam 2. e disp. 45. Alii sunt loci complures in eadem disputatione; quibus in Congregationibus De auxiliis abusus est Lemos, ut demonstraret, Molinam actus fidei, spei, caritatis cum ceteris gratiae motionibus, quae illos antecedunt, e naturali facultate animae derivare ac postea acuate atque elevante gratia efficere supernaturales. Quam accusationem etsi Bastida penitus diluerat (Liv. de Meyer, Hist. I. 32.), eandem tamen Reginaldus receptam confirmavit et crimen immeritissimo in Molinam coniectum in recentiores ac recentissimos libros transfudit. Sed quam diversum sit et contrarium illius doctrinae actus saltares non ut supernaturales ex intimis animae facultatibus derivari, ex his intelligas velim: nam Molina docet 1. actus supernaturales non aliqua proprietate, velut firmitate vel intensione, sed tota essentia, natura, *origine* a naturalibus distingui (disp. 38.), et 2. generalem Dei concursum a praeveniente gratia ita differre, ut ille actus, haec ipsas prius animae facultates moveat. Quodsi locis modo allatis docere videtur, *eundem* actum, qui sit naturalis, a Deo effici supernaturalem, necesse est intelligat actum *eundem* ratione obiecti et speciei adiunctae, sed qui duos actus prorsus diversos complectatur, naturalem et supernaturalem, quorum alter non actione, sed *potentia* elevanda, seminanda, movenda efficiatur. „Quod autem modo dicimus, est: si sint duo actus de eodem obiecto elicit ab eadem potentia, quorum unus naturalis illi sit, alter vero supernaturalis, non ratione modi producendi, sed quia est eminentioris naturae atque essentiae, actus illos esse distinctos specie, eminentiamque ac distinctionem superioris ab inferiori provenire efficienter ac radicaliter ex influxu causae superioris, quae ad eum actum adinvat potentiam, comparatione cuius is actus est supernaturalis“ (q. 14. Schnoemann, Controvers. 15)

ad actum fidei moveat intellectum¹. Est igitur initium fidei a solo Deo, qui, quoties ad fidem adducit, ob Christi merita homini indigno gratiam misericordia motus largitur; quamquam communes distribuendae gratiae leges et auditorum liberae actioni et Ecclesiae eiusque ministrorum prudentiae ac laboribus accommodavit, quum libertate hominum et Ecclesiae praedicatione ad gignendam fidem uti statuerit².

Similis ratio est ceterorum actuum supernaturalium³. Homo ornatus gratia sanctificante quosdam actus supernaturales faciliores sine nova gratia actuali solis habitibus infusus elicere potest, sed ob debilitatem naturae et peccato originali derivatam ad perseverandum in usu virtutum omnesque vincendas tentationes quotidiano ac perpetuo eget actualium gratiarum subsidio; ob eamque causam perseverantia inter peculiariora Dei dona numeratur.

Qua in re observandum est, necessitatem peculiaris auxilii Divini non solum ad graves tentationes superandas ac Dei man-

art. 13. disp. 38. p. 160). Afferunt etiam adversarii, quod saepe dicat Molina, motus praevientis gratiae e voluntate elici, „non qua liberum arbitrium sit, sed qua voluntas et quaedam natura sit.“ Sed haec ipsa verba objectionem refutant. Ut enim principium naturale opponitur principio libero, ita natura libero arbitrio; nihil igitur hac voce significat, nisi motus praevientis gratiae esse *involuntarios*, id quod nemo theologus dubitat. Sed quum idem dicat, motus illos esse proprie supernaturales, perspicuum est, *naturam*, h. e. initium in homine vitae actionisque principium a Deo ultra fines naturae elevatum motumque esse, ut id efficeret, ad quod efficiendum sua vi ac facultate minime valeret. Quod tamen ipsum suis verbis expressit: „*erchendo naturam* ad effectum, quem sola non potest producere.“ Tantum memoria tenendum est, quum natura ipsa, i. e. initium vitae atque actionis potentiarum principium, *erchatur*, quidquid ab elevata facultate fluat, non iam naturale esse, sed supernaturale. Non hac igitur ratione Molinismus differt a Thomismo, quod ex illa doctrina prius natura sola moveatur, qui motus postea a Christo constituitur supernaturalis, ex hac vero vita ipsa potentiarum elevetur et excitetur; hoc unum in disputationem venit, quo modo potentiae a Deo praemotae, ut docent utriusque, motum acceptum ad gignendum actum liberum transmittant; estne motio Divina physica praedeterminatio, in qua recipienda nihil agat voluntas, quamque acceptam reddat mensura prorsus eadem, an motionem a gratia praevientem acceptam modificat; *mutaturus* transmittitur motus, ut quum natura vivens impellitur, an *idem* prorsus propagatur, ut in machinae motu non impedito globove propellendo? In altera doctrina gratia efficax adaequata causa est actionis voluntatis; in altera duae partiales sunt causae, ita tamen ut creata praevientis gratiae vi elevata atque mota una cum Deo perficiat actum.

¹ Disp. 7. 8. 38. 45. ² Disp. 9.

³ Disp. 13. ss. et 38. 45.

data servanda, sed etiam ad usum virtutum supernaturalium repeti a naturae lapsae debilitate. Potuit igitur homo, antequam peccasset, solo concursu universali (l. c. disp. 4.) totam legem moralem implere et sola gratia sanctificante sine nova actuali in omnium actuum supernaturalium exercitatione usque ad finem perseverare. Eam ut communem doctrinam theologorum proponit. Nihilominus ab hac illius sententia Societas Iesu discessit, cuius theologi posteriores magno consensu docuerunt, hominem iustum praeter habitus supernaturales actualibus gratiis etiam ad faciliores actus supernaturales indigere.

Quoniam omnes naturae creatae, ut sint et agant, aptae sunt ex Divina potentia eique penitus subiectae, ad omnes earum actus Deum necesse est *concurrere*, ut fieri omnino possint; qui *concursum generalis* non potentias, sed actus ipsos afficit, nec is est, ut, si nolit voluntas creata, effectus tamen consequatur, aut ipse per sese actum determinet¹. Atque haec causa est, cur ad peccatum nihil conferat Deus, quia peccatum non est, quod actus aliquis, sed quod talis est². Sed quoniam hic concursus generalis creatam vim omnem complere debet, gratia autem res aliqua creata est, ne haec quidem quidquam sine generali illo Dei concursu efficere potest. Sunt igitur tres causae omnis actus supernaturalis: gratia, voluntas, concursus generalis, e quibus singulis totus gignitur.

Ergone aequali loco sunt Deus et homo? Absit! Passim repetit: etsi actus totus sit a concursu Divino et totus a causa creata, totus a gratia et totus a voluntate procreetur, esse tamen a Deo ut causa principali, a voluntate ut secundaria. Nec idcirco doctrina Molinae a S. Thoma discrepat, quod ad illustrandam communem Dei hominisque actionem similitudinem adhibet, quam ille improbavit, plurium *uno* fune navem trahentium. „Tertio enim comparationis“ utitur non prorsus eodem. Quod enim ille negat, eodem ordine agere ad instar funem trahentium Deum et hominem, idem hic negat; quod hic ea similitudine explicat, *omnem* effectum et a Deo esse et ab homine, idem docet D. Thomas³.

¹ Disp. 26—30. ² Disp. 31—35.

³ Prorsus incredibile est, quantam Molinae invidiam illa comparatio creaverit, quantos ex ea errores derivaverit, quum opinarentur omnem Divinae creataeque efficientiae rationem ita explicari. Possit istius modo Scripturarum crimine materialismi accusare; frequenter enim hominem cum bestiis comparat. Tanto autem maiorem illi iniuriam inferunt, quod, ubiqueque ista utitur similitudine, *tertium comparationis* planissime indicat. *Quum duo tra-*

Secundum Molinae¹ doctrinam eadem est gratia praeveniens et adiuvens; praeveniens dicitur, quod voluntatem reddit idoneam atque excitat ad agendum, adiuvens, quod una cum voluntate nova vi addita actum perficit, quemadmodum una aliqua virtus hominem et impellit ad agendum et agentem iuvat. Nihil illa officit libertati hominis, qui *cuiuslibet* praevenientis gratiae motioni et obsequi possit et resistere. Gratis omnino aequalibus, si severe loquimur, non potest alter consentire, alter obistere; consentienti enim novas vires addit gratia cooperans atque adiuvens, quibus is caret, qui repugnavit. Sed tamen pari gratiae *praevenienti* alter assentiri potest, alter vel non adhibere consensum vel etiam negare. Sentientiam autem opinantium, efficaciam gratiae ex ipsa sola esse, determinationemque voluntatis e libertate non pendere talemque esse, sine qua fieri, cum qua omitti actus non possit, cum Molina censet et tollere libertatem et contrariam esse Tridentino². Itaque etiam illud negandum est, in decretis sic praedeterminandi positam esse bonorum operum praedefinitionem, liberarumque actiones naturae creatae in decretis sic vel aliter praedeterminandi praevideri et praedestinationem fieri huiusmodi decretis³. Atque hic iam in media incidit nostram controversiam, ad quam superiora parum pertinent. Quodsi definivisset Ecclesia in superiore disputatione nimium tribui a Molina viribus naturae, nihilominus reliqua doctrinae explicatio consisteret. Quam quomodo exponat atque construat, videamus.

Deus et quae fieri possunt et quae aliquando libere futura sunt, cognoscit. Praeterea quadam *supercomprehensione* voluntatis creatae ea omnia videt, quae aliqua conditione libere futura sunt,

hunc navim, inquit, *totus motus proficiscitur ab unoquoque eorum* (q. 14. art. 13. disp. 26. p. 114.), et: *Quando duo trahunt navim, nihil est in tractione et motu, quod sit ab uno trahentem et non simul ab alio* (q. 23. art. 4. disp. 1. membr. 6. p. 328.). Clarissime id, quod comparaturus erat, significare potuit, totum, inquam, effectum esse ab utroque agente? Quod quum sit et verissimum et fidei maxime consentaneum, accusatio illius similitudinis aliquando omittatur. Nec aliter Lessius (De gr. eff. c. 18. n. 2) eadem comparatione utitur. Qui allato crimine ab adversariis obiecto, quod Iesuitarum sententia Deus et homo *duae causae partiales sint, ut qui unam simul navim trahant*, id concedit et recte quidem, praesertim quum princeps Thomistarum Capreolus in concursu Divino *causas commoretur partiales*. Addit autem ipsam Molinae explicationem similitudinis: *Cum enim duo, inquit, trahunt navim, motus totus est a singulis*.

¹ Disp. 36 ss. ² Sess. VI. can. 4.

³ Disp. 40. 50 ss. et q. 23. art. 4. disp. 1. membr. 6. 7. Confer tamen infra p. 235.

hoc est, quid quaeque natura libera certo modo affecta atque mota vel actura sit vel omissura¹. Quam scientiam Molina *mediam* appellat, quod quodammodo media sit inter *simplicem intelligentiam* et *praevisionem* rerum aliquando libere futurarum. Cum illa hoc commune habet, ut nec creatio ulla nec creandi consilium Divinum antecedere intelligatur, cum hac, ut res non fiat necessario in canque illud Patrum conveniat docentium: libera non fieri, quia a Deo praevideantur, sed quia fiant, ideo praevideri. Itaque cognoscens Deus *simplici intelligentia*, quae naturae qualesque, quae res ordinesque rerum esse ac fieri possint, *scientia* autem *media*, quid quisque ex innumerabili multitudine libere agentium in infinita gratiarum, conditionum, ordinum multiplici-tate, in qua versari aliqua temporis varietate possit, sit aliquando acturus: simplici determinatione voluntatis liberissimoque consilio, nulla re praevisa determinat, decernit, quos creare, quibus gratiis ornare, quo rerum concursu afficere eosdem velit. Quo uno decreto omnem rerum consecutionem atque eventum ordinavit: Filii sui Incarnationem, bonorum angelorum omniumque electorum praedestinationem, praedefinitionem omnium recte factorum, collationem omnium gratiarum, denique permissionem malorum². Fit igitur praedestinatio et ad gratiam et ad gloriam ante praevisionem meritorum, quum Deus *purissima liberrimaque* misericordia decernat, liberos homines in iis constitutere conditionibus, iis instruere gratiarum adiumentis, quibus scientia media videt assentientes salvos futuros esse; ceteris huiusmodi gratias efficaces prae sufficientibus non concedit³. Illud consilium Dei iudicium est praecipui amoris erga praedestinos, quos plus diligere recte dicitur, etiamsi multo minores gratias quam quidam reprobi accipiant⁴. Voluit quoque et praedefinivit Deus omnia bona opera aliquando futura, nec tamen peccatorum ipsos actus materiales, quos *non impedit ac permittit*. Non igitur dicit gratiam efficacem esse, h. e. cum effectu coniungi in solo *actu secundo*, si fiat vel futurus esse cognoscatur, sed in ipso *actu primo*, quum Deus, bonum opus fieri volens, ante ipsorum actuum liberorum praevisionem decreverit in tali rerum conditione positum hominem

¹ Disp. 52 De qua supercomprehensione voluntatis plura infra.

² Q. 23. art. 4. et 5., imprimis disp. 1. membr. 8. p. 344. 347.

³ Saepè Molina planissime proficitur, docere se praedestinationem ante praevisa merita (disp. 23. art. 4. disp. 1. membr. 6. et 13. alibi).

⁴ L. c. disp. 3.

talibus donare gratis, quas scientia media praenoverit effectum consecutum esse. Quae liberalitas insignis est benevolentiae Divinae argumentum, quoniam non electorum meritis tribuatur, sed beneficium sit liberrimae Dei misericordiae¹.

Docet ex altera parte, non prius elegerisse Deum, quorum salutem perficere, quorum interitum permittere vellet, quo in alteris misericordiam, in alteris iustitiam vindicativam manifestaret, deinde scientia media insidiatum libertati, ut subsidia conditionesque, quibus alteri salvi fierent, alteri perirent, investigaret. Indignum id quidem esse maiestate et amore Divino, contrarium voluntati omnium salvandorum, perturbationem inferens Divinorum humanorumque consiliorum. Salutem tamquam denarium evangelii finem esse hominis, non patris familias, qui salutem adulatorum

¹ „Dicitur Deus vere aliquid . . . absolute, quod quum praevideat per arbitrium ipsum libere futurum, ex hypothesi quod eum ordinem rerum velit creare, quem reipsa creare constituit, ei placet absoluteque voluntate vult ut sit, quod ita libere futurum est potestque non esse. Hac ratione Deus Optimus Maximus vult omnia bona, quae per arbitrium nostrum sunt futura, non solum voluntate conditionali, si nos quoque ea velimus, sed etiam voluntate absoluta, quatenus ipsi praevidenti ea futura placent, eademque Divina eius ac singularis bonitas per arbitrium nostrum intendit ac vult.“ Q. 19. art. 6. disp. 2. p. 280. Omnis igitur gratia effeac „singularis est bonitatis“, „effectusque totus praedestinationis mediaeque omnia universim, quibus homo in vitam aeternam perducitur, dona sunt Dei ex infinita ipsius misericordia pro sola libera sua voluntate profecta.“ Q. 23. art. 4. disp. 1. membr. 4. opinionem sibi ab adversariis tribui solitam ut falsam contrariamque Scripturae confutat, allatisque locis aliquot sacris „Non ergo,“ inquit, „auxilia et effectus praedestinationis confert Deus pro ratione liberi arbitrii futuri, sed pro suo beneplacito ex sua misericordia et liberalitate spirat ubi vult, aliis parcius, aliis abundantius, omnibus tamen sufficienter ad salutem: aliis ea dona quibus praevideat eos pro libertate sui arbitrii preventuros in vitam aeternam, aliis ea, quibus pro eadem libertate vitam aeternam non adepturos praecognoscit; quam tamen, si vellet, consequi possent.“ Q. 23. art. 4. et 5. disp. 1. membr. 4. p. 321. Idem alibi: „In potestate [hominis] non est efficere, ut Deus ex infinitis rerum ordinibus, quos eligere poterat, eum potius eligeret, in quo praevidebat illum pro sua libertate preventurum in vitam aeternam, quam alium: in quo tamen consistit praedestinari talem adultum.“ L. c. membr. 11. p. 369. Praeterea: „Quod Deus elegerit,“ inquit, „eum rerum ordinem, circumstantiarum, auxiliorum, sive maiorum sive minorum, in quo praevidebat eos pro sua libertate salvandos, qui electione eius ordinis eo ipso praedestinati sunt vitamque aeternam pro sua libertate consequuntur, potius quam alium ex infinitis, in quo res aliter pro eadem ipsorum libertate habuisset, non fuit ex nobis aut pro meritorum et cooperationis nostrae qualitate, sed ex sola misericordia Dei.“ L. c. disp. 3. p. 396

velit mercedem esse meritorum, mercedem autem cum meritis, scientia media praevalente, quum illos praedestinaret, simul voluerit¹. Antecedat igitur praedestinationem, quae infallibilis est non ob ipsam naturam gratiarum subsidiarumque praedestinati collatorum, scientia media, hanc vero illa veritas, fore ut libera voluntas certa aliqua conditione sic, non aliter agat. Et Deus quamquam hac praevisione minime determinatur, eius tamen ratione habita quaedam disponit, quae, si alia praevidisset, dispositurus non fuisset². Improbatur autem et confutatur, quae Semipelagiani scientia illa media abusi docuerunt³.

Atque haec lineamenta sunt disputationis Molinianae. Sed ex iis, quae haecenus exposuimus, apparet, quos errores ei affinxerint, ut nihil iam necesse sit ceteros persequi. Quatuor tantum notare iuvat: 1. scientiam mediam Molina fatente novam esse, 2. hanc doctrinam a S. Thoma differre, 3. gratiam sola determinatione voluntatis fieri efficacem, 4. Molinismum distingui a congruismo ob eamque causam improbatum esse a Bellarmino.

Nusquam scripsit Molina novam esse scientiam mediam, immo vero „in labores se SS. Patrum Doctorumque Catholicorum introisse“ et, „quae ex ipsismet relata sint, ea scientiam mediam, si non suis verbis, re tamen ipsa affirmare“; „quodsi a SS. Patrum Doctorumque Catholicorum intento aut ab eorumdem indubitatis sententiis vel tantillum in hac sua omnia conciliandi via discreparet, eam iure sane suspectam haberi posse“⁴. Manet autem, illum inter primos sententias Patrum uberius explicatas ad conciliandas praedestinationem, gratiam, libertatem adhibuisse et ordine construxisse. Id ipse dicit, sed simul fatetur, se „tot concertationibus et egregiis aliorum dictis atque inventis illustratum“ esse⁵. Ardebat sane magno studio suae doctrinae, quod grandem quandam difficultatem sua Concordia diremisse sibi videbatur. Quis tandem unquam ad magnam quaestionem solvendam nisi ardens accessit? Cui ardori vel, si reprehendere libet, subambitioso studio, non autem arrogantiae, a qua pro sua modestia fuit remotissimus, tribuas, quod magnam quandam suae doctrinae utilitatem praedicat in hunc modum: „Haereres multas et concertationes orturas non fuisse, si illa [principia] tradita explana-

¹ Q. 23. a. 4. et 5. disp. 1. membr. 8. p. 345.

² L. c. membr. 12. p. 375 ss.

³ Q. 23. a. 4. et 5. disp. 1. membr. 5. p. 324.

⁴ Q. 14. art. 13. disp. 53. membr. 2. p. 252. 253.

⁵ L. c. p. 252.

taque semper essent,⁴ h. e., si omnis doctrinae suae ratio ita *semper* declarata atque *explanata* esset, ut ipse „tot concertationibus et egregiis *aliorum* dictis atque inventis illustratus“ „pro sua tenuitate“ fecerit. Quae verba si cui levia videantur, tamen iniuriosa non sunt antiquitati. Dici sine arrogancia potest, quasdam haereses exstituras non fuisse, si primis saeculis doctrina Catholica ea perspicuitate tradita esset, qua nunc *mediocri* theologo uti licet.

Sed locum obiectum¹ integrum exhibeamus:

„Nos pro nostra tenuitate,“ inquit, „rationem totam conciliandi libertatem arbitrii cum Divina gratia, praescientia et praedestinatione, quam toto articulo 13. q. 14. et art. 6. q. 19. q. 22. et tota hac quaestione tradidimus, sequentibus principiis, ex quibus eam deduximus quaeque variis in locis tradidimus, inniti iudicamus: quae si data explanataque semper fuissent, forte neque Pelagiana haeresis fuisset exorta, neque Lutherani tam impudenter arbitrii nostri libertatem fuissent ausi negare, obtendentes cum Divina gratia, praescientia et praedestinatione cohaerere non posse; neque ex Augustini opinione concertationibusque cum Pelagianis tot fideles fuissent turbati ad Pelagianosque defecissent, facileque reliquiae illae Pelagianorum in Gallia, quarum in epistolis Prosperi et Hilarii fit mentio, fuissent extinctae, ut patet ex iis, in quibus homines illos cum catholicis convenisse et ab iis dissensisse, eadem epistolae testantur; concertationes denique inter catholicos facile fuissent compositae.“

Extremo autem capite: „Haec nostra,“ inquit, „ratio conciliandi libertatem arbitrii cum Divina praedestinatione a nemine, quem viderim, hucusque tradita.“

Dici vix potest, quantum ex his verbis crimen Molinae confluxerint; atque ipsa praeterea depravarunt. Moderatissimi omnium recentiorum Thomistarum, Cardinalis Gotti, adnotatio in hunc locum argumento sit²: „Si P. Molinae fidem habemus,“ inquit, „ante eius tempora ignotam fuisse penitus scientiam mediam et ex eius mente primo conceptam ortaque existimabimus. Is enim vir... in sua Concordia art. 23. art. 4. et 5. scribere non dubitat: in iis, quae ipse tradiderat de scientia media futurorum sub conditione sitam esse totam rationem conciliandi liber-

¹ Q. 23. art. 4. et 5. disp. 1. membr. ult. p. 387.

² Theolog. schol. dogm. Ed. Ven. 1. 183 s. Tr. de Deo sciente dub. 3. § 1. n. 2.

tatem arbitrii cum Divina gratia et praedestinatione, addens: ‚Quae si data explanataque semper fuisset, forte neque Pelagiana haeresis fuisset exorta neque Lutherani tam impudenter arbitrii libertatem fuissent ausi negare‘ etc. Deinde: ‚Haec nostra ratio conciliandae libertatis arbitrii cum Divina praedestinatione, a nemine, quem vidimus, fuit hucusque tradita.‘ Subdit: ‚Si ab Augustino ea data et explanata fuisset, Pelagiana haeresis nunquam fuisset exorta, neque ex Augustini opinione concertationibusque eius cum Pelagianis tot fideles fuissent turbati nec ad Pelagianos defecissent.‘⁴

Haec quum scriberet, manifestum est, Molinae librum a Gotti adhibitum non esse. E tribus enim locis primus et tertius unus idemque est apud illum, utroque tamen Gotti loco mutatus ac deterior, qualem apud alios Thomistas invenerat. Inter has *unius eiusdemque* sententiae varietates inculcatum videmus illud: „Haec nostra...“ ita quidem ut modo sequi superiora, modo antecedere dicatur. Molina autem illo loco non de sola scientia media loquitur, sed etiam de aliis *principiis*, quibus doctrinam suam niti dicit, scripsit autem „fuissent“; Gotti bis posuit *fuisset* et de sola scientia media loqui videtur. Nec ille de Augustino eiusque aetate, sed universim loquitur: *semper*; Gotti Gonetum imitatus omisso *semper* ascripsit *Ab Augustino*. Non legerat aut Molinam aut ceteros auctores Iesuitas, qui de verborum depravatione conquesti erant, maxime Livinum de Meyer, quum loco apud alios invento fuis id scripsit, quod Molina negat: *ignotam penitus fuisse Patribus scientiam mediam*. Idem tamen infinitis argumentationibus illum exagitat! Nec vero minus falsum est, quod P. Fonsecae tribuit.

Alius locus est, qui in superbiae crimen Molinae vertitur, ubi sic ait: „Sub ea quasi caligine Augustinus ad hoc non attendit.“ Quasi vero ille gloriatus sit, caliginem praedestinationis, quam ne Augustini quidem mens penetraverit, a se esse perspectam! Extemplo audaciam detestati amorem affectant *caliginis Augustiniana*. Abfuit tamen quam longissime, ut Molina obscuritatem mysterii praedestinationis vellet dispellere, qui pro explanationis ratione repetat illud Apostoli: „O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei!“ (Q. 23. art. 4. et 5. disp. 1. membr. 13.) Quod autem in re obscurissima aliquid non *attendisse* Augustinum dicit, iniuriam tanto Doctori nullam infert. Annon Bañez quoque de illius reprobationis doctrina scripsit, eum ad *malitiam* conclusionis non *attendisse*? Bellissimum est autem, quod et hodierni critici et plerique Thomistae, quos sequuntur, de re quam vitu-

perant, *idem* quod Molina existimant nec Augustino interpretanti I. Tim. 2, 4: „Qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire“, consentiunt. Verba autem Molinae haec sunt (Q. 23. art. 4. et 5. disp. 1. membr. 6. p. 332): „Interim vero dum sub ea quasi caligine D. August. ad hoc non attendit, arbitratus primo aspectu cum sua de praedestinatione opinione esse coniunctum, Deum non velle omnes universim homines salvos fieri, sed solos praedestinos, in multis suae doctrinae locis, ut q. 19. art. 6. disp. 1. relatum est, ita illum locum Pauli I. ad Tim. 2. interpretatus est, ut de solis praedestinis intelligeretur.“ Mitissime iudicabimus, si huiusmodi verba cavillantes legisse librum Molinae negabimus.

At a D. Thoma de gratia et praedestinatione disserens certissime discessit; qui locus alter erat accusationis. Istud quoque negandum esse dicimus.

De capite quidem controversiae si quaeritur, pernegat ille Bannesii doctrinam esse S. Thomae. Complectitur autem *communio-*riorem sententiam, ab Augustino et Thoma expositam, *omnium* electorum praedestinationem fieri sola misericordia ante meritum praevisionem. Cuius sententiae improbat interpretationem talem, ut Deus ante praevisas actiones liberas non solum alios praedestinaverit, verum etiam alios reprobaverit, illos, ut misericordiae salvantis, hos, ut iustitiae punientis sibi gloriam pararet. In quam opinionem etsi quaedam D. Thomae aptari posse videantur, dubitat tamen an minus recte, atque adeo negandum censet, ita magnum illum Doctorem existimasse, qua in re plurimi illius discipuli cum eo consentiunt. Deinde primae libri editioni haec adiecit: „Ex his patet opinionem de praedestinatione quoad illud secundum, qualem supra diximus nonnullos eam amplecti ac defendere, tribuendam esse non Augustino neque item D. Thomae, qui Augustini solum est vestigia secutus manifesteque affirmat, Deum velle omnes universim homines salvos fieri, si per ipsos non steterit. Immo vero etsi hi duo Patres in eam sententiam inclinassent, salva eorum reverentia, quae ipsis debetur maxima, quoad illud secundum admittenda non esset. Neque etiam miror, opinionem illam eo pacto intellectam a multis nimis duram indignamque Divina bonitate et clementia iudicari.“ Non est, cur haec verba defendamus, quum vix sint hodie adversarii Molinae, qui censeant, ad gloriam iustitiae consequendam Deum plurimos ante culpam praeviam reprobare; quam sententiam ipse Graveson Thomista refutat, quod dura atque crudelis sit.

Venio ad *tertiam* accusationem; de qua ne dicta dicantur, in memoriam revocentur, quae supra p. 16. disputata sunt. Quaerendum est, a solane voluntate efficaciac gratiae pendeat, id quod vexavit plurimos. Ambiguitas magna e *varia* efficaciac significatione et gratiae consideratione orta est. Dicit sane Molina saepissime, gratiam liberae voluntatis consilio efficacem fieri vel inefficacem, negat autem gravissimeque refutat, ullam a voluntate vim aut efficaciam addi gratiae, a qua ad illam omnis virtus assentiendi derivetur; consensum voluntatis *conditionem* esse propriae efficaciac gratiae; totam autem *efficientiam* supernaturalem, qua actus salutaris absolvatur, a gratia esse. Neque eo secius effectum, unde gratia appelletur efficacem, simul pendere ab operante voluntate, voluntatisque esse gratiam praevientem consentiendo reddere efficacem et dissentiendo inefficacem¹. Haec disserens et gratiam et gratiae effectum spectat per sese, ommissa aeterna sapientia ac bonitate, unde manarunt. Nec vero aliis locis eam rationem negligit; affirmat enim, uti supra vidimus, ac profitetur, *solum* esse Dei misericordiam, qua voluntas constituitur in eo gratiarum ordine rerumque conditione, ut sit consensus. Quae omnia cum Bellarmini rationibus praeclare congruunt, negandumque est, hunc illum in *Controversiis*² oppugnasse. Summum hoc dici potest, loquendi modum quo *consensus voluntatis gratiam dicitur reddere efficacem*³, quae causa fuit Bannesianis, cur in totam eius doctrinam inveherentur, Bellarmino probatum non esse; existimabat enim vocem *gratiae* et magis etiam *gratiae efficaciac* necessario coniungendam esse cum amore aeterno, unde gratia fluxerit; gratiam igitur efficacem hac demum ratione perfectam considerari oportere; sed ita Molina quoque docet, a sola Divina misericordia tantum beneficium in indignos conferri. Vicissim Bellarminus naturam virtutemque gratiae per se considerans

¹ Q. 23. art. 4. disp. 1. membr. 6., alibi.

² De gratia et libero arbitrio l. I. c. 13: „Prima opinio eorum est, qui gratiam efficacem constituunt in assensu et cooperatione humana. . . Itaque existimant hi auctores, in potestate hominis esse, ut gratiam faciat esse efficacem, quae alioquin ex se non esset nisi sufficiens. Haec opinio aliena est omnino a sententia etiam scripturarum divinarum.“

³ Ipse St. Thomas sisdem ferme vocibus utitur in enarratione epistolae ad Romanos. „Haec vocatio,“ inquit, „in praedestinis est *efficax*, quia huiusmodi *assentiunt*“ (cap. 8.). Distingui igitur a Bellarmino oportuit ambiguitatem vocis efficaciac, quemadmodum a Suarezio, Molina, Lessio factum videmus.

eadem quae ille concludit: uni eademque motioni Divinae voluntatem, prout libitum sit, vel repugnare vel plus minusve obsequi, duoque si eadem inspiratione moveantur, alterum consentire, alterum resistere posse¹. *Gratiae* vero eidem negat alterum obsecundare, alterum repugnare posse, quia *gratia* ad singularem Dei amorem referenda maiorque sit, si ea detur motio, quam Deus praeviderit voluntati ita congruere, ut ei consensura sit.

Manifestus igitur error est opinantium, Molinam *eodem modo* efficaciam et inefficaciam gratiae ab hominis arbitrio repetere. Omissa etiam consideratione Divini amoris, si ex solo effectu gratiae efficaciam metiamur, ne sic quidem illud in Molinam cadere potest, qui quidem doceat, si consequatur effectus, id *non* esse ex voluntate sola, verum etiam ac praecipue a gratia, ut causa potiore, sin desit, id *soli* voluntati assignandum esse. Multo minus unquam docuit, principium salutis a voluntate ducendum esse, in qua doctrina proprie verti dicit Pelagii errorem; gratiam necesse esse antecedere primum salutis operandae conatum atque adeo primam remotamque ad illam praeparationem².

Atque sic ad *quartam* quoque accusationem iam respondimus, sed de ea plura infra dicemus. Actum est eodem modo cum Molinismo et Probabilismo. Ianseniani a multis adiuti theologis catholicis tot conviciis utrumque calumniari non desierunt, dum existimationem quandam communem adversus utrumque confia-

¹ Dicit enim cum S. Augustino, fieri posse, ut duorum hominum, qui sint prorsus aequales in eademque conditione positi, si eadem tentatione oppugnantur, alter consentiat, alter non item; negat autem quidquam contra suam doctrinam sequi: „Respondeo,“ inquit l. c. c. 13., „causam diversitatis referendam esse in liberum arbitrium, ut Augustinus eo loco recte probat, sed non primam causam; nam prima causa fuit, quia Deus uni dedit inspirationem, quam praevидit ab illo per liberum arbitrium amplectendam, alteri dedit *eandem*, sed quam praevидit ab eo per liberum arbitrium reiiciendam.“ Proximam igitur causam, cur in huiusmodi exemplo alter resistat tentationi [sitque in eo Divina inspiratio efficax], alter obsequatur [in eoque sit gratia inefficax], omnino repetit a *libertate nostrae voluntatis*, ultimam vero a Deo seligente eam inspirationem, quam cum effectu coniunctam fore praevидit. Prius illud ipsum est, quod Molina significat, quum gratiae efficaciam ponit in libertate, sed idem alterum minime infitatur. Superiora igitur Bellarmini verba quae in Molinam dicta esse volunt („Prima opinio eorum est. . .“), non in illum cadunt, sed in Pighium et Catharinum, quos Lessius quoque, ut videbimus, litteris ad Bellarminum missis magno studio confutat. Hic autem ipse in Lessii defensione *longissime distare* utramque doctrinam fatetur. Meyeri Hist., p. 786.

² Q. 23. art. 4. disp. 1. membr. ult.

runt, iique ipsi, qui illius doctrinam atque adeo liberio rem itemque Probabilismum sequebantur, id fateri veriti sunt. Pervulgata est etiam superiore potissimum saeculo Molinismi et Congruismi distinctio. Sed veteres Societatis theologi, quos Congruismi auctores esse volunt, Suarez, Bellarminus, Aquaviva, nusquam in hac quaestione Molinam oppugnant; immo vero omnes oppugnatum a Bannesianis studiosissime defenderunt. Vicissim Molina, ut supra vidimus, doctrinam gratiae congruae una cum praedestinatione ante praevisa merita et bonorum operum praedefinitionem adumbravit. Non sane oblivioni dandum est, illum inter primos de gratiae doctrina Societatis scripsisse; quare mirari nemo debet, quod verbis non semper optimis usus sit eiusque doctrina a posterioribus magis explicata sit atque absoluta. Qua quidem in re discidia quaedam extiterunt inter Societatis theologos, de quibus mox viderimus. Alii aliam partem illius doctrinae vel ipsius aetate vel postea negarunt: id unum constabat inter omnes, infallibilem gratiae efficaciam non a gratiae proprietate ac natura, sed a scientia media repetendam esse. Nec *schola* ulla Molinae unquam fuit. Ipsa capita eius doctrinae et a superioribus et ab aequalibus, qui ab illo non didicissent, in scholis proponebantur; quibus autem rebus Molinismum a Congruismo differre volunt, eas nunquam docuit, nisi forte Congruismum praedefinitionem bonorum operum nulla habita actionis humanae ratione intelligunt; quam praedefinitionem infra videbimus *publicam communemque Ordinis doctrinam* nunquam fuisse.

Postremo aliquid de Molinae ditione dicendum videtur. Quum primus de scientia media fusc disputaverit difficillimasque quaestiones illi coniunctas solvere conatus sit, non illa ab eo in dicendo perspicuitas requirenda est, ad quam multorum annorum disputatio est enisa. Quamobrem ut omnia recte intelligantur, mos ipsi gerendus est in extrema praefatione roganti: ne de singulis prius existimetur, quam totus liber perlectus sit. Quod ne fieret, dictio ipsa parum polita impedimento fuit.

11. Bannesii primi in Molinae librum impetus quomodo retardati sint.

Bannesii Molinaeque doctrinae quum maxime contrariae essent, animis iam antea diuturna altercatione incensis, fieri non potuit, quin ab ipsis brevi disceptatio susceperetur¹. Immo vero antequam illius liber editus est, eum Bañez oppugnavit. Ipsi vitae scriptor eum omnes contendisse vires dicit, ne novae ac peregrinae doctrinae inducerentur, sed ut severa notatione publica opprimerentur; proprium esse sui Instituti, ut novitatem impugnet, ob eamque causam Bannesium cum sociis pro virili parte id egisse, ut Molinae Concordia apud sacrum Inquisitionis tribunal condemnaretur². Laudabile studium omnino; dolendum fuit, quod, incensis atque inflammatis animis, illi suam SS. Augustini et Thomae interpretationem pro illorum doctrina habebant et ea, quae *ipsi* e verbis Iesuitarum eruebant, quum ea recte *hi* negarent, pro veris eorum sententiis lacerabant. Videbatur igitur nova novi Ordinis doctrina, temeraria S. Thomae impugnatione, summa fidei periclitatio, et quum custodes se veritatis a Deo positos arbitrarentur, nihil non egerunt, quo illam doctrinam vix natam extinguerent. Excitavit animos pugnandi genus adversariorum, qui quum de Pelagianismo accusarentur, Bannesium eiusque discipulos ad Calvinum remittebant.

Nec pugnae susceptae difficultas acerrimum Bannesii animum deterruit; quo magis arduum certamen evasit, eo ardentiore studio incensus nova in dies subsidia ex inexhausto magni ingenii fonte ad sanctum, ut opinabatur, propositum consequendum contulit; incredibili autem auctoritate, qua capiebat, eum quibuscumque egerat, alios ex aliis Hispaniae theologos in certamen produxit,

¹ Sequimur in hac controversia enarranda, nisi quid secus indicabimus, Historiam M. S. Patris Poussines, cuius mentionem iam aliquoties fecimus.

² Quétif et Echard, Scriptores O. Pr. II, 352. 481.

et Romam missis auditoribus suis ingeniosissimis, Alvaresio, Lemosio, d'Avila, plurimos nactus est doctrinae suae defensores.

Molina librum suum sacrae Inquisitionis Lusitaniae senatui (illis enim locis usque ad id tempus commoratus erat) recognoscendum tradiderat; ab illo demandata est eius examinandi cura Bartholomaeo Fereirae e Praedicatorum Ordine, librorum Censori. Is „qua potuit diligentia“ a se examinatum dicit et „valde dignum visum, qui in publicam totius Ecclesiae utilitatem excuderetur“ (Liv. Meyeri Hist. II. 2.). Ita Pater Dominicanus Societatis Iesu de gratia doctrinam primumque librum ab aliquo Iesuita de theologia scholastica scriptum magnis laudibus ornatum lectoribus commendavit.

Typis igitur impressum primum exemplum Molina magna et laetitia et securitate Archiduci Alberto, generali Lusitaniae Inquisitori, obtulit. Cuius mirum refert responsum: bene fecisse, quod non alteri librum dedisset; revisendum esse, priusquam divulgaretur¹.

Rem rescierat Bañez atque ad opprimendum librum nihil non moliebatur. Amico suo et in religione socio, Patri de la Cuevas, magni Inquisitoris confessario, litteras dedit; ostendit, ea, quae Iesuitae in Hispania docerent, sine dubio in illo libro contineri; cuius doctrinae 13 propositiones se apud Inquisitionis Castellanae tribunal denuntiasset: vetitum esse illas interea defendi, dum rite recognitae essent; quare librum, in quo inessent, vulgari non debere. Persuasit Cuevae, hic Inquisitori: illud exemplum ad Bannesium missum est, qui id perspiceret diligenterque notaret, ubi illae propositiones invenirentur. Decem reperit in Concordia inesse, quas notatas ad P. de la Cuevas remisit. Interim Molina a Castellae et Aragoniae Inquisitoribus petierat atque impetraverat, ut librum in illis regnis vulgari liceret. Castellannum Bañez monuerat, in Lusitania dilatum esse operis editionem; ille nihilominus magna adiuncta commendatione roganti morem gessit. Molina utraque impetrata commendatione ad magnum Inquisitorem rediit eumque precibus permovit, ut propositiones addubitatae sibi indicarentur. Quarum defensionem cum scripta supplicatione ad illum retulit; eandem postea primae editioni subiunxit. Rationes adversariis gravissimas obiecit: nihil repertum in libro, quod Scripturae vel Patribus vel Conciliis contrarium esset; illas propositiones addubitatas esse ab Inquisitoribus Castellanis et ad ampliorem

¹ Possin. p. 229. 230.